

Невена Јовановић*

*Факултет за међународну политику и безбедност,
Универзитет „УНИОН Никола – Тесла”, Београд*

УКРАЈИНСКА КРИЗА И ПИТАЊЕ СУВЕРЕНИТЕТА И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ ИНТЕГРИТЕТА**

Сажетак

Актуелни оружани сукоб између Русије и Украјине последица је њиховог вишедеценијског сложеног и компликованог односа на који су утицале Сједињене Америчке Државе и државе Западне Европе. Организовање референдума и потписивање декрета о присаједињењу Крима и Севастопоља Руској Федерацији, затим сукоби у Донбасу који су трајали до 2018. године битно су нарушили политичке релације ове две земље које су биле део Савеза Совјетских Социјалистичких Република (СССР) све до 1991. када стичу своју независност. Ескалација континуирано лоших односа довела је до оружаног сукоба, али и до најзначајније политичке, економске и војне кризе чије је последице осетио цео свет.

Предмет истраживања овог рада јесте украјинска криза са освртом на суверенитет и територијални интегритет Украјине након одржаних референдума и придруживања четири регије (Донбјецка, Луганске, Запорожја и Херсона) Руској Федерацији. Чланак има за циљ да укаже и истакне да кључни међународни актери који (ин)директно учествују у сукобу између Русије и Украјине имају

* Имејл-адреса: n.jovanovic@unionnikolatesla.edu.rs.

** Чланак је настао као резултат рада на интерном научном пројекту Института за политичке студије, у Београду под називом „Србија и балканске геополитичке импликације украјинске кризе”.

различит приступ када је реч о суверенитету и територијалном интегритету Украјине, односно када је реч о суверенитету и територијалном интегритету Републике Србије, заборављајући на поштовање начела суверене једнакости држава. Другим речима, од избијања оружаног сукоба у Украјини фебруара 2022. године сведоци смо да државе чланице међународне заједнице, водећи се сопственим националним интересима, могу заузети различити став поводом суверенитета и територијалног интегритета одређене државе, као последицу различито формулисаних политика.

Кључне речи: суверенитет, територијални интегритет, Русија, Украјина, међународни односи, геополитика

УВОД У РУСКО-УКРАЈИНСКЕ ОДНОСЕ

Оружани сукоб између Руске Федерације и Украјине који је започет почетком 2022. године на простору Украјине представља врхунац вишегодишњих заоштрених политичких односа поменутих држава које деле заједничку историју, културу, традицију и религију и које су до стицање самосталности 1991. године заједно функционисале у оквиру територије Савеза Совјетских Социјалистичких Република (СССР).

Након што су тадашњи украјински председник Виктор Јанукович и премијер Микола Азаров потписали уговоре који су водили блиској вези са Руском Федерацијом и после одбијања потписивања споразума о стабилизацији и придруживању Украјине Европској Унији (Kuzio and D'Anieri 2018, 96–97) у јесен 2013. године започињу протести опозиције. Насилни нереди који су се одигравали током зиме 2013-2014. довели су до озбиљнијих промена у политичким односима између Русије и Украјине (Stanojević 2014, 58). Одбацивање новоуспостављене власти резултирало је отцепљењем Крима од Украјине и припајање кримског полуострва Руској Федерацији. Наиме, „16. марта спроведен је референдум о присаједињењу Крима Русији. На основу резултата референдума проглашена је 17. марта Независна Република Крим, која је 18. марта потписала с Русијом договор о уласку у састав Руске Федерације” (Petrović i Bukvić 2019, 130–131).

За разлику од Крима чији процес стицања независности и припајање Русији није праћен употребом војне силе, ситуација на југоистоку била је знатно другачија. Велике противречности у интересима између појединих области имале су за последицу тражење расписивања референдума и федерализацију државе. Тежећи сценарију који се одиграо на простору Крима, у Луганској и Доњецкој области 2014. спроведен је референдум о независности. У самопроглашеним републикама као и у другим источним областима долази до оружаних сукоба који су трајали све до септембра када је успостављен мир као резултат постигнутог споразума у Минску. Примирје је, ипак, било краткотрајно из разлога што је утицај САД и Русије довео до погоршања односа и поновних оружаних сукоба који су трајали све до фебруара 2015. године када је на снагу ступио други Мински споразум. Међутим, након постицања новог споразума, на основу очигледних, и истовремено значајних разлика између супротстављених снага, али и због уплива страног фактора, с једне стране САД и других држава Западне Европе, а са друге стране Руске Федерације постајале су претпоставке о наставку кризе у Украјини и даљој примени оружане силе, што се и обистинило почетком 2022. Дакле, дошло је до употребе војске са циљем „постизања политичких циљева нација” (Stanar 2020, 366) док су постигнуте споразуми из Минска само одложили војни сукоб у којој Украјина представља средство за обрачун САД и других великих сила са Русијом.

РЕФЕРЕНДУМ И ТЕРИТОРИЈАЛНЕ ПРОМЕНЕ (СЕЦЕСИЈА)

Полазећи од чињенице да је у савременим државама, технички посматрано, онемогућено спровођење непосредне демократије, многе државе су у своје уставне системе имплементирале институцију референдума као отелотворење идеје о непосредном вршењу власти од стране грађана. Етимолошки, реч референдум води порекло од латинског израза „ad referendum” и означава „нешто што треба донети, казати, пријавити, извести, упутити” (Nikolić 2013, 14). Сходно томе, референдум представља „установу помоћу које бирачко тело изражава непосредним гласањем своје гледиште или своју вољу о мерама које је нека друга власт већ предузела или намерава да их предузме (Marković 2016, 215). У вези са тим,

референдум као облик непосредне демократије има несумњив значај јер грађани (народ) као носиоци суверености постају кључни актери који ће донети важну одлуку која се тиче њиховог живота у одређеној политичкој заједници. Посебно, зато што је реч о суштинским питањима која укључују „и ширу политичку и друштвену димензију” (Nastić 2017, 97) због чега је потребно да одлука која је донета или која ће се донети ужива највиши степен легитимитета, што се остварује управо референдумским изјашњавањем грађана. Посматрајући савремене уставне системе постоји више облика и варијанти референдума који међу собом немају подједнаки значај и примену у уставној и политичкој пракси. Полазећи од теме рада, пажњу ћемо усмерити на референдум који се организује са намером територијалне промене, односно отцепљења дела територије од постојеће признате независне и самосталне државе ради стицања сопствене независности чиме се доводи у питање суверенитет и територијални интегритет матичне државе.

Улога институције референдума посматрана у оквиру територијалних промена, односно тежње за отцепљењем, претходних година поново добија на значају и актуелности што истовремено намеће преиспитивање питања суверенитета и територијалног интегритета на међународном нивоу. Иако међународни правни поредак не регулише ову појаву, двоструки стандарди међународне заједнице, посебно њених најважнијих актера, не олакшавају доношење општег закључка и додатно компликује ово питање. Таква ситуација неминовно води до спора јер залази у исто време у област међународног и националног права без јасно дефинисаног приступа о овом проблему. Док се са једне стране наилази на мишљење да у циљу заштите и поштовања суверенитета и територијалног интегритета треба онемогућити сецесију, у другим случајевима процес сецесије се охрабрује као облик остваривања права на самоопредељење, што указује и истовремено потврђује став да различита тумачења доводе до изостанка јединственог става и „двоструких аршина” у зависности од тога о којим територијама је реч и какав је однос политичких актера који остварују своје сецесионистичке намере према моћним државама света. Право народа на политичко самоопредељење представља политичко начело и норму међународног права и као такво је гарантовано међународним и регионалним правним актима. Ситуацију отежава то што међународно право не уређује, односно не пружа одговор на питање ко има право

на самоопредељење, у којим случајевима се оно у складу са прописаним може остварити и на који начин, што доводи до проблема у тумачењу права на самоопредељење (Miloglav and Tomaš 2017, 165).

Уколико пођемо од става правних теоретичара Данијела Тирера (Daniel Thürer) и Томаса Бурија (*Thomas Burri*) да „сецесија подразумева повлачење конститутивног дела државе са територијом и становништвом, ради формирања нове државе и то без обзира да ли се повлачење дешава уз пристанак или без пристанка матичне државе” (Dimitrijević 2020, 56), у том случају, отцепљење дела постојеће територије треба посматрати као демократски израз народа који се најчешће путем референдума изјаснио да жели да стекне самосталност или да се припоји некој другој држави. Сходно томе, сецесију треба посматрати као „стварања новог сувереног ентитета на међународном нивоу са уставним процедурама”... с тим да је „за реализацију сецесије нужна народна опредељеност путем референдума као легитимног облика изражавања воље становништва на одређеним територијама” (Milutinović, Kalinić i Radulj 2014, 21).

Анализирајући праксу стварања држава, можемо закључити да историја обилује примерима сецесије које су неминовно пратили процеси мењања граница и промена у међународним односима због чега је отцепљење држава праћено референдумима изазивало пажњу и интересовање правних и политичких наука. У оваквим ситуацијама, институција референдума представља процедурални корак који даје легитимитет тежњи за отцепљењем. Стварање нових држава на овај начин доживљава свој нови замах током деведесетих година распадом Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Савеза Совјетских Социјалистичких Република. Исто тако, у последњој деценији, али и тренутно уочавају се сецесионистичке амбиције покрета који настоје да путем референдума стекну независност на територији у којој живе. Другим речима, стицање самосталности и стварање нових држава на овај начин није престало што потврђује и придруживање Доњецка, Луганске, Запорожја и Херсона Руској Федерацији 2022.

РЕФЕРЕНДУМИ ЗА ПРИСАЈЕДИЊЕЊЕ РУСКОЈ ФЕДЕРАЦИЈИ 2022.

Дан након потписивања докумената о признавању независности, односно након што је Председник Руске Федерације потписао

извршну уредбу о признавању Доњецке и Луганске Народне Републике и уговора о пријатељству, сарадњи и међусобној помоћи између Руске Федерације и Доњецке и Луганске Народне Републике 21. фебруара 2022. (The Kremlin 2022) долази до радикализације кризе и отпочињања специјалне војне операције руских оружаних снага у Украјини. У том погледу, актуелни оружани сукоби на тлу Украјине представљају ескалацију нерешених проблема између Русије и Украјине и у директној су вези са догађајима који су се одиграли у периоду од 2013-2015.

Украјина је нестанком Савеза Совјетских Социјалистичких држава 1991. постала независна, самостална и суверена држава и била је чланица Заједнице независних држава према којој мења однос након догађаја на Криму 2014. Ипак, чини се важним напоменути и додати, да је њен суверенитет и територијални интегритет доведен у питање, једним делом и због украјинског геополитичког положаја. Наиме, већи део Украјине, исток и средњи део се граничи са Русијом и Белорусијом са којима дели заједничку историју, културолошки идентитет и традицију, док се западни делови државе граниче са другим земљама. У том смислу, Украјина се налази између утицаја Европске уније и НАТО алијансе и Русије која тежи безбедносно неутралном окружењу или суседима са којима дели исте интересе (Гајић и Рајић 2022, 130–132). Иако се украјинско руководство окреће Западу, Петровић сматра да „без обзира на све слојевитости и разлике у културно-историјском наслеђу Украјине, она се практично у целини могла сматрати делом руског света (Руски мир), а сем евентуално саме Галиције, све до данашњих дана и становништвом и земљом која већински стреми интеграционим процесима на постсовјетском простору у чијем је центру Русија” (Petrović 2015, 220). Имајући у виду све поменуте немиле догађаје, чини се разумним жеља народа који живе на истоку Украјине близу руске границе да стекну независност и стицање сопствене државе коју би по угледу на Кримско полуострво присајединили Руској Федерацији.

Подсећања ради, посланици Врховног савета Аутономне Републике Крим и Градског већа Севастопоља су „на основу одредби Повеље Уједињених нација и низа других међународних докумената којима се утврђује право народа на самоопредељење, а такође и имајући у виду потврду Међународног суда УН у вези са Косовом од 22. јула 2010. године да једнострано проглашење независности

једног дела државе не крши ниједну норму међународног права већином гласова, 78 посланика од 81 колико је учествовало у гласању, донело одлуку да ће се Република Крим, као независна и суверена држава, у случају одговарајућих резултата референдума, обратити Руској Федерацији са предлогом да прими Републику Крим, на основу одговарајућег међудржавног споразума, у Руску Федерацију као новог субјекта Руске Федерације (Декларација о независности Автономной Республики Крим и г.Севастополя 2014).

Неслагање са новим проевропски орјентисаним политичким руководством Украјине, припајање области Крима Руској Федерацији, угрожавање и непоштовање људских права и слобода у источним деловима Украјине довело је до тога да се упркос забранама званичних носиоца власти у области Доњецка и Луганске организује референдум о независности 11. маја 2014. године тежећи остваривању права на политичко самоопредељење. На референдумско питање које се односило на подржавање акта независности Доњецке Народне Републике, односно Луганске Народне Републике” према наводима Романа Лигина председника Централне изборне комисије 89,07% грађана подржало је сецесију, а сличан резултат остварен је у Луганској где је 96,2% грађана гласало за самосталност док је 3,8% било против (Томић 2022, 144). Након увида у резултате референдума, дакле још маја 2014. године Денис Пушилин је у својству председника привремене коалиционе владе истакао да је Доњецка Народна Република суверена држава и затражио, позивајући се на вољу народа Доњецка да Руска Федерација размотри питање присаједињења Доњецке Народне Републике Руској Федерацији (Smirnov 2014).

Међутим, до процеса припајања долази након осам година после, тачније 2022. када су у периоду од 23. до 27. септембра, власти у Доњецкој и Луганској Народној Републици, Херсонској и Запорошкој области организовале референдум о придруживању Руској Федерацији. Према Министарству спољних послова Руске Федерације, резултати одржаних референдума су следећи. Референдум је потврдио да највећи број грађана подржава уједињење са Руском Федерацијом – 99,23 процента у Доњецкој Народној Републици, 98,42 процената у Луганској Народној Републици, 93,11 процената у Запорошкој области и 87,05 процената у Херсонској области. Излазност је такође била велика: 97,5 процената у Доњецкој Народној Републици, 92,6 процената у Луганској Народној Републици,

85,4 процената у Запорошкој области и 76,9 процената у Херсонској области (Foreign Ministry's statement on the referendums in the DPR, LPR, Kherson and Zaporozhye regions 2023). Узимајући у обзир проценат бирача који су изашли на гласање и резултате гласања можемо рећи да одржани референдуми уживају легитимитет. Поменуто стање, директно указују на чињеницу да становници ових области захтевају заштиту Русије од украјинских власти након вишегодишњих сукоба.

Министарство спољних послова Руске Федерације је у свом саопштењу истакло да су „референдуми одржани у потпуном складу са стандардима и принципима међународног права. Народ Донбаса и југа Украјине искористио је своје законито право на самоопредељење у складу са Повельом УН, међународним споразумима о људским правима из 1966. године, Завршним актом ОЕБС-а из Хелсинкија из 1975. и пресудом Међународног суда правде УН о Косову од 22. јула 2010” и да „једнострано проглашење независности једног дела државе не крши ниједну норму међународног права”. Знајући унапред да ће референдуми бити оспоравани, да би се дало на легалитету и легитимитету, Министарство је указало да је референдумима присуствовало 133 особе из Италије, Немачке, Венецуеле, Летоније и других земаља које су у својству међународних посматрача пратили процес гласања. (Foreign Ministry's statement on the referendums in the DPR, LPR, Kherson and Zaporozhye regions 2023).

Шефови Доњецке и Луганске Народне Републике, Запорошке и Херсонске области апеловали су на Председника Руске Федерације да након референдума 27. септембра размотри могућност приступа тих територија као конститутивних јединица Руске Федерације. Полазећи од тога да је фебруара 2022. Руска Федерација признала независност Доњецке и Луганске Народне Републике, након референдума, прецизније, 29. септембра уследило је потписивање указа о признању суверености и независности Херсона (Указ Президента Российской Федерации о признании Херсонской области, 2022) и Запорожја (Указ Президента Российской Федерации о признании Запорожской области 2022) као самосталних држава. Оваква одлука Руске Федерације, како се наводи у указима, заснива се на универзалним принципима и нормама међународног права, признавању и потврђивању принципа равноправности и самоопредељења народа предвиђених Повельом УН и на уважавању воље народа изражену на референдуму. Већ наредног дана, 30. септембра

дошло је то потписивања уговора о приступању Доњецке Народне Републике, Луганске Народне Републике и Херсонске и Запорошке области Руској Федерацији.

Чланови руске Државне думе (доњи дом руске Федералне скупштине) једногласно су 3. октобра подржали усвајање закона о ратификацији уговора о приступању Доњецке и Луганске Народне Републике и Херсонске и Запорошке области Руској Федерацији, док су их дан касније одобрили и чланови Савета Федерације (горњи дом) (С. Mills, Р. Butchard, 2022, 5). Руски председник Владимир Путин потписао је четири савезна уставна закона о уласку Доњецке и Луганске Народне Републике, Запорошке и Херсонске области у састав Руске Федерације 5. октобра 2022. што би значило да се Руска Федерација састоји од 89 конститутивних јединица. Полазећи од одредби федералних уставних, предвиђен је прелазни период који ће трајати од дана пријема нових субјеката у Руску Федерацију па до 1. јануара 2026.

Овакво поступање и акти Русије наишли су на осуду од стране многих у међународној заједници који су одржане референдуме и анексију прогласили нелегитимним и указали да као такви представљају грубо кршење међународног права. Осуду је пратила и резолуција изгласана на ванредној посебној седници Генералне скупштине Уједињених нација 12. октобра 2022. од стране 143 државе међу којима је и Република Србија која није увела санкције Руској Федерацији. Доношење резолуције имало је за циљ да потврди став међународне заједнице о ситуацији у Украјини. У њој су изнети закључци, међу којима су следећи: да одлуке Руске Федерације „од 21. фебруара до 29. септембра 2022. у вези са статусом Доњецке, Херсонске, Луганске и Запорошке области представљају кршење територијалног интегритета и суверенитета Украјине и нису у складу са принципима Повеље”, затим да су „незаконити референдуми организовани од 23. до 27. септембра 2022. у овим регионима покушаји измене међународно признате границе Украјине и да „свака анексија територије једне државе од стране друге државе која је резултат претње или употребе силе представља кршење принципа Повеље УН и међународног права” (UNGA, RES/ES-11/4). Са друге стране, Генерална скупштина је истакла да незаконити референдуми и накнадна незаконита анексија није легитимна и да не представљају основ за промену статуса Доњецке, Херсонске, Луганске и Запорошке области у оквиру Украјине, и

сходно томе упутила позив свим међународним субјектима да не признају никакве измене везане за статус ових региона и коначно, захтевала од Руске Федерације да поништи све одлуке донете у периоду од 21. фебруара и 29. септембра 2022. у вези са статусом Доњецке, Херсонске, Луганске и Запорошке области Украјине пошто представљају кршење територијалног интегритета и суверенитета Украјине.

У вези са наведеним догађајима, намеће се питање да ли овакав став и поступање међународне заједнице може утицати на питање Косова и Метохије са којим се Република Србија суочава од 2008. када је тзв. Скупштина Косова једнострано прогласила независност. Данас, „савремене демократије јасно одређују механизме одлучивања, укључујући и дефинисање функција које имају легитимитет доношења одлука. То је од нарочите важности када се ради о капиталним одлукама које утичу на целокупно становништво, и које морају да се доносе само са позиције апсолутног легитимитета” (Stanar 2022, 42). Ипак, врло је важно истаћи да су за разлику од Косова и Метохија у Доњецкој и Луганској Народној Републици, Херсонској и Запорошкој области одржани референдуми који се због броја бирача, односно велике излазности и коначних резултата могу сматрати правим изразом народне воље која је исказана овим демократским механизмом.

Позивање на право на политичко самоопредељење које је предвиђено Повељом УН је, историјски посматрано, у највећем броју случајева повезано са сецесијом и у сукобу са принципом суверености и територијалним интегритетом држава што је доводило до различитих последица на политичке релације између држава. Међународни суд правде полазећи од тога да „принцип територијалног интегритета представља значајан део међународног правног поретка који је заштићен Повељом УН, Резолуцијом бр. 2625 (XXV) Генералне скупштине као и Завршним актом Хелсиншке конференције закључује да је „домашај принципа територијалног интегритета ограничен у сфери међудржавних односа” (Dimitrijević, Lađevac i Vučić 2012, 451). У том правцу, референдум као општеприхваћени демократски начин изражавања народне воље представља пут до стварања нове независне државе на начин којим неће бити угрожен мир и стабилност, односно како би се избегли велики и дуготрајни оружани сукоби, док са друге стране народ одређене територије који је незадовољан својим политичким статусом има право на самоопредељење.

Како процес сецесије прати угрожавање територијалног интегритета, оружани сукоби, угрожавање светског мира и безбедности многи је не подржавају. Међутим, чини се да је за међународну заједницу сецесија Косова и Метохије „јединствен случај”, да њена независност проистиче од посебних чињеница, да не пружа образац за отцепљење на другим просторима” (Наум 2011, 159) и да међународна заједница у овом случају поштује право народа на самоопредељење иако таква воља није изражена ни на један општеприхваћен демократски начин, већ једнострано, претњом силом и употребом исте. На овај начин још једном је потврђен став да у области међународних односа преовладава „макијавелистички приступ међународној политици који не уважава морал нити било каква вредносна ограничења у својој имплементацији” (Stanar 2021, 157–158). Сада је већ чињеница да је насилно отцепљење и једнострано проглашење такозване државе Косова потпомогнуто од стране највећих светских сила Запада и САД, које су настојале да се њиховим признањем створи нова независна држава, иако међународно признање као само такво не представља неопходан елемент за стицање државности.

ЗАКЉУЧАК

Поштовање суверенитета и територијалног интегритета државе нужно је у сукобу са правом народа на остваривање права на политичко самоопредељење. Ипак, анализирајући актуелне међународне односе и политичку ситуацију процес стварања нових држава сецесионистичким путем са циљем да одређени народ оствари своје право на самоопредељење и политички израз у политичкој заједници није ствар прошлости већ садашњости што истовремено представља повод да се међународна заједница усагласи на који начин и под којим условима може доћи до успостављања и признавања нових независних држава. Са друге стране, тешко је понаћи моралност или доследност у томе да се појединим народима признаје право на политичко самоопредељење и стицање државне независности и самосталности, а другима не. Уколико воља народа одређеног региона исказана на референдуму потврђује жељу за отцепљењем од матичне државе за то постоји разлог који се по правилу односи на изузетно лош третман појединих региона и његовог народа. На централним органима властима је да нешто поводом тог питања учини или да омогући мирну сецесију.

Суверенитет и територијални интегритет као суштински елемент и примарно својство државе настоји се заштити како на националном тако и на међународном плану. У том правцу, сецесију углавном прате оружани сукоби који нарушавају мир и стабилност региона, велики материјални и људски губицима и као таква је апсолутно непожељна. Реакција међународне заједнице, пре свега од стране моћних међународних организација и држава које њима руководе може утицати на прекид оружаних сукоба, међутим исход насталог сукоба превасходно зависи од односа моћних држава према државама учесницама сукоба. У вези са тим, неприхватљиво је да се битне политичке одлуке које се тичу политичког живота и безбедности одређених народа доносе под утицајем страних држава. У том смислу, референдуми који су организовани ради стицања независности представљају прави начин да се сазна воља народа. Тврдња да би на овај начин дошло до стварања већег броја малих независних држава не може бити апсолутно тачна, као на пример у случају Шкотске, када се нешто више од половине бирача изјаснило заостанак Шкотске у оквиру Уједињеног Краљевства.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Gajić, Aleksandar i Nikola Rajić. 2022. „Geopolitički okvir ruske intervencije u Ukrajini.” *Politika nacionalne bezbednosti* 22 (1): 127–146. doi: <https://doi.org/10.22182/pnb.2212022.6>.
- Dimitrijević, Duško, Ivona Lađevac i Mihajlo Vučić. 2012. „Preduzete aktivnosti u UN oko rešavanja pitanja Kosova i Metohije.” *Međunarodni problemi* 64 (4): 442–478. doi: <https://doi.org/10.2298/MEDJP1204442D>
- Dimitrijević, Duško. 2020. „Secesija država u doktrini i praksi međunarodnog prava.” U *Secesija sa stanovišta unutrašnjeg i međunarodnog prava i njene političke posledice*, ur. Zoran Knežević, Kostica Čavoški i Vladimir Kostić, 53–82. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
- Marković, Ratko. 2016. *Ustavno pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Milutinović, Milovan, Zoran Kalinić i Slobodan Radulj. 2014. „Secesija izraz prava naroda na samoopredeljenje.” *Svarog* 9: 20–48. doi:10.7251/SVR1409020M
- Nastić, Maja. 2017. „Neposredno učešće građana u postupku promene ustava.” U *Reviziona vlast u Srbiji- proceduralni aspekti ustavnih*

- promena*, ur. Edin Šarčević i Darko Simović, 91–113. Sarajevo: Fondacija Centar za javno pravo.
- Nikolić, Oliver. 2013. „Referendum (sa posebnim osvrtom na Švajcarsku i Hrvatsku).” *Strani pravni život* 57 (1): 13–26.
- Petrović, Dragan. 2015. „Ukrajinska kriza 2013-2015.” *Kultura polisa* 12 (26): 219–236.
- Petrović, Dragan i Rajko Bukvić. 2019. *Ukrajinska kriza 2013-2019*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Stanar, Dragan. 2022. „Strateška odgovornost oružanih snaga pri donošenju političke odluke o vojnoj neutralnosti.” *Vojno delo* 74 (4): 40–51. doi: 10.5937/vojdelo2204040S
- Stanar, Dragan. 2021. *Etika međunarodne politike*. Beograd: Dobrotoljublje.
- Stanojević, Ivan. 2014. „Bezbednosna dilema u Ukrajini - drugo čitanje Berija Posena.” *Politeia* 4 (8): 57–67. doi: 10.7251/POL1408057S
- Tomić, Miloš. 2022. „Ugrožavanje nacionalne bezbednosti secesijom teritorija sa raspoloživim prirodnim resursima: slučaj Srbije, Ukrajine i Španije.” Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu: Fakultet bezbednosti.
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2022. „Foreign Ministry’s statement on the referendums in the DPR, LPR, Kherson and Zaporozhye regions.” 28 September 2023. https://mid.ru/es/foreign_policy/news/1831658/?lang=en.
- Hurst, Hanum. 2011. „The Advisory Opinion on Kosovo: An Opportunity Lost, or a Poisoned Chalice Refused?” *Leiden Journal of International Law* 24 (1): 155–161. doi: <https://doi.org/10.1017/S092215651000066X>
- Kuzio, Taras and Paul D’Anier. 2018. *The Sources of Russia’s Great Power Politics: Ukraine and the Challenge to the European Order*. England: E-International Relations Publishing.
- Mills, Claire and Patrick Butchard. 2022. „Implications of the Russian-backed referendums in Ukraine.” *House of Commons Library, Research Briefing*, No. 9631.
- Miloglav, Hrvoje i Pasko Tomaš. 2017. „Protivpravnost intervencije i aneksije u međunarodnom pravu: slučaj Krima.” *Paragraf* 1 (1): 159–190.
- Stanar, Dragan. 2020. “Paramilitary Organizations and Private Military Companies in War: How to Restrain What You Do Not Control.” In *Jus Post Bellum: Restraint, Stabilization and Peace*, ed. Patrick Mileham, 362–387. Leiden/Boston: Brill Nijhoff.

- The Kremlin. 2022. "Signing of documents recognising Donetsk and Lugansk People's Republics." 15 August 2023. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/copy/67829>.
- United Nations General Assembly [UNGA], RES/ES-11/4 (2022), Resolution ES-11/4 (2022) Adopted by the General Assembly at its 11th emergency special sess, on 12 October 2022.
- Декларация о независимости Автономной Республики Крым и г.Севастополя 2014, 11. March 2014, https://web.archive.org/web/20140313100800/http://www.rada.crimea.ua/news/11_03_2014_1, last accessed 15 August 2023.
- Сергей Смирнов. 2014. „Донецкая народная республика провозгласила себя суверенным государством.” *Ведомости*, 12. мая 2014. <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/05/12/dnr-provozglasi-la-sebya-suverennym-gosudarstvom>, last accessed 15 August 2023.
- Указ Президента Российской Федерации о признании Херсонской области, 29. сентября 2022.
- Указ Президента Российской Федерации о признании Запорожской области, 29. сентября 2022.

Nevena Jovanović**Faculty of International Politics and Security, University
«UNION Nikola - Tesla», Belgrade***THE UKRAINIAN CRISIS AND THE QUESTION OF
SOVEREIGNTY AND TERRITORIAL INTEGRITY****Resume**

The current armed conflict between Russia and Ukraine is a consequence of their decade's long complex and complicated relations, which was influenced by the United States and the countries of Western Europe. The organization of the referendum and signing of the decree on the annexation of Crimea and Sevastopol to the Russian Federation, and the conflicts in the Donbass that lasted until 2018 significantly damaged the political relations of these two countries, which were part of the Soviet Union until 1991, when they acquired their independence. The escalation of continuously bad relations led to an armed conflict, but also to the most significant political, economic and military crisis, and the consequences which were felt by the entire world.

The topic of this research is the Ukrainian crisis with reference to the sovereignty and territorial integrity of Ukraine after the referendums and the joining of four regions (Donetsk, Lugansk, Zaporozhye and Kherson) to the Russian Federation. The article aims to indicate and emphasize that the key international actors who (in)directly participate in the conflict between Russia and Ukraine have different approaches when it comes to the sovereignty and territorial integrity of Ukraine, that is, when it comes to the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Serbia, forgetting on respecting the principle of sovereign equality of states. In other words, since the outbreak of the armed conflict in Ukraine in February 2022, we have witnessed that member states of the international community, guided by their own national interests, can take different positions regarding the sovereignty and territorial integrity of a particular state, as a result of differently formulated policies.

Keywords: sovereignty, territorial integrity, Russia, Ukraine, international relations, geopolitics

* E-mail address: n.jovanovic@unionnikolatesla.edu.rs.

* Овај рад је примљен 03. септембра 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 27. новембра 2023. године.